

Állattenyésztés korszerűen

Egy agrármérnök tapasztalataiból

Az állati eredetű termékek iránt egyre növekvő keresletnek úgy lehet eleget tenni, ha a haszonállatok létszámemelésével párhuzamosan az árutermelést is fokozzuk. A számszerű növelés az irányított reprodukció útján könnyebben megoldható, de az árutermelés már nehéz feladatok elé állítja az állattenyésztőket, mert különleges intézkedéseket kell foganatosítani az állomány hozamának mennyiségi növekedésére és minőségi javítására. Nagyon időszerű tehát a kérdés: *hogyan növeljük számottevően a közös és háztáji gazdaságok hozamát?*

Egyesek véleménye szerint sok helyen meg kellene változtatni a fajtákat, mert ezzel sokat javíthatnánk a hozamok minőségén is. Esetenként valóban szükség van erre, de ugyanakkor a takarmányozási feltételeken is javítani kell, mert másképp többet ártunk, mint amennyit használunk. Példa erre egyes mtsz-ekben a Landrace sertés tenyésztésének kudarca. Úgy vélem, a fajtacserével való érvelés inkább csak indok a nem kielégítő termelés igazolására. Itt említem meg, hogy nálunk Tordaharaszton 1961—1963-ban rosszul álltunk a sertésenyésztéssel. Mindenki a fajtát hibáztatta, de miután a fejadagon s a takarmányozás technikáján változtattunk, ugyanazzal a fajtával 1965-ben az országos sertéshizlalási versenyen megnyertük az első díjat, és 1966-ban pedig (7,5 hónapos átlagos életkorban 115 kg átlagos vágósúllyal) a harmadik helyezést értük el.

Senki nem vonja kétségbe, hogy a termelés növekedése és az *anyagi érdekelttség* között szoros az összefüggés. A felvásárlási árak határozottan befolyásolják az állati termelést, de a termelőszövetkezetekben a gondozók munkaegységeken alapuló javadalmazásával is számolni kell. Az elért eredményekhez kötött jövedelem serkenti a gondozót a több termelésre, de ennek fő feltétele a *takarmány biztosítása*.

Nem volnánk tárgyilagosak, ha azt állítanók, hogy a termelés azért nem kielégítő, mert egyes felvásárlási árak nem eléggé ösztönzőek. A megfelelően felhizlalt szarvasmarhákat jó áron veszik az állami felvásárlók. A növendék szarvasmarhák hizlalása tehát jövedelmező, s ezért mtsz-tagok is ragaszkodnak a szerződéskötéshez. Az exportra leszállított fiatal növendékekért igen jó árat fizetnek. Ennek ellenkezőjét tapasztaljuk például a hizósertések leszerződésekor, amikor az mtsz még eleget tesz a vállalt kötelezettségeknek, de a tagok vonakodnak ettől, hiszen a szabad piacon jobb értékesítési lehetőségeket találnak. Igaz, hogy az év egyes időszakában a felvásárló vállalatok külön felárat fizetnek az élősertés kilogrammjáért, de az eredmények azt igazolják, hogy mégsem elég ösztönző ez az árrendszer.

Az elmondottak alapján jogosan kérdezhetik, hogy miért nincs elég vagy több növendékhus, ha az árak valóban érdekeltté teszik a tenyésztőket? Sajnos azért, mert *hiányzik a takarmányalap*, különösen a jó minőségű megfelelő összetételű szálás- és abraktakarmány.

Sokan azt állítják, hogy a háztáji állattenyésztés nagyobb méretű felkarolásával sokat lehetne könnyíteni gondjainkon. Tökéletesen igazuk van. Idevágóan az állam, valamint a termelészövetkezetek alapszabálya lehetőségeket biztosít. Érdekes ezeket alaposan megfontolni, hogy ésszerű megoldást találhassunk. Nagy előnyt jelent ugyanis, hogy a személyi tulajdonban lévő állatok részére nem szükséges új szálláshelyeket építeni, mert sok helyen még a régiiek is kihasználatlanul állnak. Nem lebecsülendő az sem, hogy a parasztság tudatában annyira gyökeret vert az állattenyésztés, hogy túlnyomó többségük nyugtalan, ha nem tarthat állatot. Igaz ugyan, hogy a nagyüzemi feltételek között szükséges a nagyobb hozamokat és olcsóbb termelést biztosító belterjes állattenyésztés megalapozása és kifejlesztése (ennek van jövője), de ne feledjük, hogy a külterjes háztáji állattenyésztés ma még sokkal gazdaságosabban értékesíti a növénytermesztés melléktermékeit. Példa erre több falu, ahol az mtsz a széna össztermésnek alig 15—30%-át osztja ki tagjainak, s ezek mégis több gyapjút, tejet, húst termelnek. Sokat javulna a helyzet, ha a *tagság takarmányrészesedése* nagyobb arányú volna.

Nem szükséges a tenyésztéstechnika fejlesztésének, a gépesítés kiszélesítésének, a keveréktakarmányok széles körű felhasználásának, a tudományos gazdaság-szervezés szükségességének igazolása. Mindez nem jelent mást, mint azt, hogy a külterjes állattenyésztést felcseréljük az intenzívvel. Sok mtsz-ben a jelen pillanatban mégsem ezeknek a tényezőknek a be nem vezetése fékezi az állati eredetű élelmiszerek nagyobb mennyiségű előállítását. S itt máris elérkeztünk ahhoz a tényezőhöz, amittől elsősorban függ az állattenyésztés sikere, ez pedig nem más, mint a takarmány. Az állati termelés alapja a takarmánybiztosítás. Ha ez az alap megvan, eredményesen építhetjük rá állattenyésztésünket.

Miért olyan nehéz ennek az alapnak az elkészítése? Először is a vetőmaghiány okozta a legnagyobb nehézséget. Ez úgy küszöbölhető ki, ha minden gazdaság vetőmagtermesztő parcellát létesít, s alkalmazza a korszerű agrotechnikai eljárásokat, és a mezőgazdasági gépállomások révén idejében gondoskodik a magcsepléshez szükséges felszerelésekről.

A takarmánynövények magtermesztésének igazi jelentőségét még a szakemberek nagy része sem ismerte fel idejében, mert sokan a meglepetésszerű kihelyezéskor (1962) hiányos gyakorlati szaktudással kerültek az mtsz-ekbe. A jobb vetőmagellátást megnehezítette egyes évek gyenge magtermése és a kereskedelmi kötelezettségek kielégítése is. Jó jel, hogy 1967-től kezdve öröndetes változás állt be e téren.

Gyakran bírálják több termelészövetkezet vezető tanácsát és szakemberét, hogy nem biztosítják a közös állatállomány takarmány szükségletét, sem mennyiségileg, sem minőségileg. A vezető tanácsok pedig a tervel osztó szervekre hárítják a felelősséget, mondván, hogy kötelező módon előírták az ipari, élelmezési és gabonánövények vetésterületét, s ezért kevés föld maradt a takarmánynövények termesztésére. A valóság az, hogy sohasem írták és most sem írják elő, hogy mekkora területen termesszünk évelő takarmánynövényt. Így lehetőség van arra, hogy a következő év szálastakarmány- (lucerna, lóhere, baltacim) szükségletét az évi vetéssel biztosíthassuk. Erre a célra sem kell külön terület, hiszen ezeket a takarmányokat védőnövény alá is lehet vetni. Ha van vetőmag, könnyű a megoldás, de ha

nincs, a tervelosztó szervek sem tehetnek egyebet, mint hogy levonják az összszántóterületből az évelő takarmánnyal bevetett területet, s a különbséget a többi növényre osztják el. Több termelőszövetkezet kihasználta az adott lehetőségeket, és megteremtette a szükséges takarmányalapot mind a közös, mind pedig a személyi tulajdonban levő állatok részére. Meggyőződésem, hogy ha csak 19%-kal növelték volna (az összszántóterületből) az évelő pillangósvirágú takarmánynövények vetésterületét, az állattenyésztésből származó jövedelmet meg lehetett volna kétszerezni a növénytermesztésből származó pénzjövedelem csökkenése nélkül. Ennek igazolására szolgáljon a következő táblázat.

*A pénzjövedelem és a globális termelés dinamikája
a tordaharasztsosi mtsz-ben*

	1964	1965	1966	1967	1968
A pénzbevétel alakulása millió lejben					
Növénytermesztés	1,36	1,66	1,71	1,73	2,04
Állattenyésztés	0,91	1,12	1,54	1,75	1,81
Az össztermelés értéke millió lejben					
Növénytermesztés	4,97	6,11	6,60	7,01	6,55
Állattenyésztés	1,24	1,41	1,95	2,50	2,65

Megjegyzem, hogy a termesztett takarmányok területe az 1963-as évhez viszonyítva 18%-ról fokozatosan 33%-ra emelkedett 1968-ig, s párhuzamosan az állattenyésztés pénzjövdelmével a növénytermesztésből származó jövedelem is jelentősen növekedett.

Sokan kifogásolják, hogy az mtsz-ekben termelt szalastakarmányok minősége nem kielégítő. Erre lehetett panasz a múltban, de az utóbbi években olyan ösztönző módszereket vezettek be, amelyek nyomán a termelt takarmányok minősége jó és nagyon jó. Az már más kérdés, hogy az mtsz-ekben kevés a szalastakarmány vetésterülete, s ennek következtében hiányos a takarmányalap.

Milyen tényezőkből indultunk ki Tordaharasztsoson, és mi határozta meg, hogy az állattenyésztésre különös hangsúlyt helyezünk? A következőkben egy számításon alapuló meggyőző példát ismertetek; ez jelentősen befolyásolta az állattenyésztéssel kapcsolatos felfogásunkat.

Az állattenyésztési kísérletek eredményei igazolják, hogy napi egy kg-os súlygyarapodásra takarmányozott növendék szarvasmarhák 8,7 hónapos korra 1248 takarmányegység (te.) elfogyasztása után érték el az átlagos 300 kg élőszúlyt. Viszont ugyanennek a súlynak elérésére napi 0,5 kg-os gyarapodással már 17,3 hónap, azaz kétszer annyi idő és 2012 takarmányegység szükséges.¹ E takarmányegységekben benne van a létfenntartó és termelőtakarmányok² összértéke. Ebből kiténik tehát, hogy a kétféle napi súlygyarapodás esetén a takarmányegység-különbség 764

¹ A takarmányegység olyan egyezményes mértékegység, amely magába foglalja valamely takarmány összértékét egy másik takarmány tápértékéhez képest. Például 1 kg zab takarmányértékének egysége 1, a szénáé 0,5, a silókukoricáé 0,25, ami azt jelenti, hogy 1 kg zab egyenértékű 2 kg szénával vagy 4 kg silókukoricával.

² Létfenntartó takarmány az az élelemmennyiség, amely valamely egyed életben tartásához szükséges, anélkül, hogy az fizikai energiát termelne és súlygyarapodás vagy csökkenés állna elő. Termelőtakarmány az a többletben elfogyasztott élelem, amely súlygyarapodást eredményez (hús, zsír), állati terméket (tej, tojás, gyapjú) vagy fizikai energiát (igaerő) termel.

(2012—1248=764), ami nem egyéb, mint a napi félkilogrammos súlygyarapodással (megduplázott hizlalási idő alatt) pluszban elfogyasztott létfenntartó takarmány. Ha 100 növendékre vonatkoztatjuk ezt a 764 te. veszteséget, akkor a különbség 76 400 te. lesz, amivel mind elméletileg, mind gyakorlatilag napi 1 kg-os súlygyarapodásra számítva 61 növendék lehetne felnevelni 40 kg-os születési súlyról 300 kg vágósúlyra (76 400 : 1248=61). Ha mindezt pénzben fejezzük ki, a számítás a következőképpen alakul: 61 átlagosan 300 kg-os növendék összsúlya 18 300 kg, amiért ha 9,50 lej/kg felvásárlási árat fizetnek, akkor 173 850 lejt kapnánk. Tehát ebből az a tanulság, hogy a mostohább körülmények között takarmányozott 100 borjú esetében a létfenntartáson elveszett összeg 173 850 lej. De hol van még egy sor egyéb kiadás, ami még kb. 30%-kal növeli a többletben ráfordított költségeket. Az előzőkből meggyőződhetünk, hogy a hosszabb ideig elhúzódó hizlalás, szemben a bőségesebb takarmányozással, nagyon megdrágítja a hús előállítását.

E gyakorlatban bevált számítások alapján határozottan állítom, hogy azok a gazdaságok, amelyek főleg takarmányhiány miatt gyenge állattenyésztési eredményeket érnek el, akarva-akaratlan egy helyben topogásra ítétek, *mert felemészítik a növénytermesztésből származó jövedelem jelentős hányadát*. Szerintem ez az egyik fő oka annak, hogy nem egy mtsz nehézségekkel küzd, mert akár tetszik, akár nem, az állattenyésztés a növénytermesztés parazitájává vált.

Igaz, hogy a bőséges takarmányalap biztosítása nem könnyű dolog, de lehet rendezkedni rá. E nagy horderejű kérdés megoldását mi Tordaharaszton a lucerna, lóhere és a baltacím termesztésére (kevés a természetes rét) s a leromlott legelők radikális feljavítására alapozzuk.

A pillangósvirágú szalastakarmány-szükségletet, a hagyományos tervezéstől eltérően, nemcsak a folyó évre, hanem a következőre is mindig kiszámítjuk, és a szükséges területet védőnövény alá lucernával, lóherével és baltacímvel bevetjük. Ez több irányban segített rajtunk: a) fehérjében gazdag jó minőségű bőséges szalastakarmányt biztosítottunk mind a közös, mind pedig a háztáji gazdaságok állatainak; b) nagyrészt e kitűnő előveteményeknek köszönhető az is, hogy búza-termésünk hektárhozama az 1961. évi 1570 kg-ról fokozatosan 2581 kg-ra emelkedett (1967-ben); c) a nagyobb mennyiségben termelt vetőmag egyik pénzforrásunk; d) megkönnyítette a munkaerő ésszerűbb felhasználását, és így a felszabadult munkaerőt az intenzív szőlő- és gyümölcsstermesztésben eredményesebben foglalkoztathatjuk.

Joggal vélem, hogy fejlődésünk mai feltételei között a termelőszövetkezetek jó részében először is a pillangósvirágú szalastakarmányok nagybani termesztésével lehet gazdaságosabb és eredményes állati termelést megvalósítani (kivételt alkotnak a nagykiterjedésű kaszálókkel rendelkező gazdaságok). Egyelőre minden más okoskodás csak mint ideiglenes megoldás játszhat szerepet, de nem biztosítéka az állati termelés fokozásának. Jelenleg a gazdálkodást a gyakorlati lehetőségek szemszögéből kell vizsgálnunk és a realitásokra kell építenünk.

Sokat könnyített gondjainkon annak a 250 ha-os legelő területnek a műterése, amely a gyökeres feljavítás előtt alig termelt 2—3000 kg/ha zöldtömeget. De ma már 14—20 000 kg/ha rajta a hozam. A legelők feljavítására sem adnak tervszámokat, de egy gazdaságot sem akadályoz senki abban, hogy e téren is javítson helyzetén. Nem vehető figyelembe azok érvelése, akik a legelők feljavításának akadályait a fűmagvak hiányára vagy pénzügyi nehézségekre próbálják hárítani. Ezért nem hallgatható el, hogy hazánkban a *takarmánybiztosítás legelhenyagoltabb ága a legelőgazdálkodás*. Gyakran hangoztatjuk, hogy a legelők fűve a legolcsóbb nyári takarmány, de elfelejtjük hozzátenni: csak akkor, ha nagy mennyiségű zöldtömeget

ad. A 3—5000 kg/ha füvet termő legelő már nagyon drága, mert ugyanakkor az előregedett, kiritkult vegetációjú terület potenciális termőképessége a feljavítás után három-négyszeres hozamot is ad. Nyilvánvaló tehát, hogyha az mtsz-ek szakembereit és egynéhány tagot a legelők gyökeres feljavításában anyagilag érdekeltébbé tesszük, rövid idő alatt számottevő változás állna be ezen a téren is anélkül, hogy az államot vagy a gazdaságot jelentősebb pénzkiadásba sodornók.

Nálunk Tordaharaszton a 250 hektár leromlott legelő feljavítása hivatalos számítások szerint 500 000 lejbe került volna, de minthogy mi termeltük meg a magot, a ráfordítások összértéke 75 000 lejre csökkent. A saját vetőmagtermesztés lényeges megtakarítást jelentett. A vetőmag beszerzési ára ugyanis 30—40 lej kg-ként, s egy hektár területre legalább 35—40 kg szükséges.

Az említett intézkedések eredményeként Tordaharaszti szarvasmarha-állománya 20%-kal haladja meg az 1938. évi létszámot. A közös állomány létszám-emelése párhuzamosan haladt a tagság személyes tulajdonában levő állatok szaporodásával. De mindezekhez még tegyük hozzá, hogy a háború előtt a szarvasmarha-állomány 70%-át igaerőként is igénybe vették, jelenleg azonban már csupán 2%-át használják ilyen célra, a többi húst és tejet termel.

Nem szorul igazolásra az abraktakarmányok jelentősége, hiszen ezek alkotják a sertések és baromfiak alaptakarmányát, de sajnos, sok helyen ez is deficités. Itt már nem lehet arra hivatkozni, hogy kevés területet biztosítottak például kukorica-termesztésre, és mégis hiányt mutat a takarmánymérleg, mert az mtsz-tagok nem eléggé érdekeltek e kultúrnövény termesztésében, s ezért alacsony a termésátlag.

A növénytermesztés melléktermékei (kukoricaszár, szalma, pelyva) fontos helyet foglalnak el a takarmányalap kiegészítésében, de nem lehet ezekre alapozni az állattenyésztést. Ahol a hangsúlyt ezekre helyezik vagy ezekre szorítkoznak, gyengék az eredmények. Ideje volna száműzni felfogásunkból azt a tervezett beletnyugvást, hogy a gazdaságok csak az állatok eltartására biztosítsák a takarmányt. Hol van még az állati termeléshez szükséges *plusz takarmány*, hiszen ettől függ a tenyésztők jövedelme s a lakosság ellátása állati eredetű élelmiszerekkel.

Már említettem, hogy a háztáji gazdaságok jóval gazdaságosabban értékesítik a növénytermesztés melléktermékeit, mint a közös gazdaságok. Ez nyilvánvaló is, mert e kis gazdaságok már régen berendezkedtek e takarmányok előkészítésére (szecsakázás, erjesztés) és így jobb határfokkal értékesítik őket. A nagy tenyészetekben is ugyanezt kellene tenni — de nagyban. Az a benyomásunk, hogy ezzel a kérdéssel sem sokat törődnek sem azok, kik hivatottak rá, sem azok, kiknek anyagi érdekük is ezt kíváná.

E cikkben felvetett problémák érdemi vitára is adhatnak alkalmat, mert nem egyforma felfogással ítéljük meg a dolgokat, de meg kell értenünk, hogy csak a jelen feltételeiből és lehetőségeiből kell kiindulni, mert egyelőre nem lehet ultramodern alapokra helyezni a termelészövetkezetek állattenyésztését. A tények azt igazolják, hogy a vázolt megoldással sok gazdaságnak sikerült talpra állítania állattenyésztését.

Balázs Béla